

LITVA KAKVU JE VOLIM

Dana 13. rujna 1997. godine u Puli, u restauraciji hotela *Rivijera* tijekom oproštajnoga objeda sudionika XXVI. tečaja Zagrebačke slavističke ljetne škole, a u znak zahvalnosti, njezinoga višegodišnjeg ravnatelja i voditelja, nažalost pokojnoga profesora Mladena Kuzmanovića, uresila sam nacionalnom ritualnom litavskom vrpcom, kao *Pozdrav iz mitološke Litve*. Lijepa je i neponovljiva tkana litavska ornamentika... Litavci to znaju pametno iskoristiti prigodom posebnih nadnevaka. A tada, 1997., također je bio poseban datum – točno 25 godina od osnutka i početka rada Zagrebačke slavističke ljetne škole. Usred obveza i poslova i sami su pokretači "prešutjeli" ili "zaboravili" taj znakoviti četvrtstoljetni jubilej. Ja sam, međutim, vjerojatno bila jedina nazočna sudionica i onoga prvoga skupa škole, ljeta 1972. godine u Dubrovniku. I prvi me je tada dočekao baš Mladen Kuzmanović. Moja je ceremonijalna pulska gesta nesumnjivo dimnula Mladena (kažem malo osobnije – *Mladena*, jer će on za me zauvijek ostati *mlad, mladi Mladen*). I ne znajući, tada smo se oprostili zavazda. Pitam se, je li bar on tada to slutio?

Žao mi je što profesor Mladen Kuzmanović neće vidjeti ovu moju pripremljenu tematsku litavsko-hrvatsku cjelinu u "Novoj Istri", koja na svoj način izražava rezultat i naših – Mladenovih i mojih – zajedničkih nastojanja, suradnje, potičući na razmišljanje o tomu što sve za međunarodne kontakte može značiti pošteno i vrijedno ponašanje jednoga stručnjaka, kakav je bio Mladen Kuzmanović. Iznimno cijenim njegovu pomoć, osobito u

Litavka s djetetom

knjigama (posebice Krležinih i o Krleži, koji je bio i moja znanstvena tema), a poglavito stoga što mi je u sovjetsko doba tijekom niza godina bio zabranjen odlazak u inozemstvo. U tom sklopu spominjem samo činjenicu da su mi 1989., još uvijek jaki KGB-ovski kadrovi, onemogućili dalje predavati serbistiku i kroatistiku na Kijevskome sveučilištu, kao što me iste sluge sovjetskog režima "ne zaboravljaju" ni ovdje, u Litvi, gdje živim i radim od 1991., i gdje sam 1971. godine završila litvanistiku na Vilniuskom sveučilištu.

Moje spomenuto sudjelovanje na pulskome seminaru 1997. godine (ne)izravno je potaknulo nastajanje i ovoga litavskog bloka u "Novoj Istri". Tada su prof. Mladen Kuzmanović i predsjednik Društva hrvatskih književnika prof. Ante Stamać priredili pjesničku večer **Borisa Biletića**, tadašnjeg aktualnog dobitnika "Tinove

nagrade”, a meni se pružila prigoda za osobno poznanstvo s Biletićem. Prvi je plod toga poznanstva objavljen godine 1999. u 4. broju najuglednijega litavskog časopisa “Metai” (čitamo “Mjåtaj”, hrv. “Godine”), naime moj prepjev na litavski jezik izbora iz Biletićeva pjesništva, a prigodom ovogodišnje tradicionalne litavske međunarodne pjesničke svečanosti *Pjesničko proljeće*, u antologiji *Poezijos pavasaris 2002.*, tiskan je nov izbor Biletićevih stihova.

Moj stručni rad nerijetko je čvrsto “personificiran”, to jest potkrijepljen i osobnim poznanstvima. Kao što to najčešće biva – ove uvodne retke pišem nakon obavljena posla, pa mogu reći da osobno poznajem sve ovdje uvrštene autore, a s nekima i prijateljujem.

Dobru sam prijateljicu stekla i u Hrvatici Mirjani Bračko, koja je četiri godine predavala kroatistiku na Vilniuskom sveučilištu i, naučivši litavski jezik, u objavljenim je i dosad tiskanim prijevodima već pokazala temeljitost svoga prevoditeljskog posla. I ovom prigodom želim joj nova nadahnuća i strpljenje u zahtjevnu prevodilačkom radu.

* * *

Ovaj put cilj mi je *pokazati Hrvatima i hrvatskome čitateljstvu Litvu koju i kakvu volim*; posebice onu mitološku, pomalo zaboravljenu, onu koja nestaje, ali izvornu – kroz prizmu pisane riječi, umjetničke i znanstvene, te izborom umjetničkih slika i fotografija. Nadam se da će moji litavski prijatelji biti dobrodošli i uvjerljivi “sustvaratelji” u ovoj plemenitoj nakani, a hrvatski čitatelji strpljivo i radoznalo primiti i poneku moju subjektivnu intervenciju i komentar. To sada najprije činim predstavljajući zastupljene autore.

Svaki posao ima svoj *impuls, poticaj* – a nama je to s više razloga motiv jelena. Dakako, to nije slučajno, jer Jurga Ivanauskaitė piše mi da smo, prema zoroasterskom (v. Zaratustra) kalendaru, upravo u *godini jelena*. Neka to bude “racionalistička” motivacija, odnosno lajtmotiv našega izbora.

Na moju zamolbu Aldona Ragevičienė najzad je pripremila u litavskom tisku već objavljeni svoj članak “Kad su još bijeli jeleni s neba dolijetali”, a motiv jelena iz konteksta litavske mitologije na stanovit je, gotovo automatski, ponekad čak mističan način donekle odredio i izbor tekstova.

Aldona Ragevičienė i ja poblize smo se upoznale u veličanstvenoj klasicističkoj dvorani Odsjeka za litavsku etničku kulturu Ministarstva kulture Litve, gdje smo zajedno radile tijekom 1993. i 1994. godine... Nakon svakodnevnih poslova, ostajući same, bez nadređenih i suradnika, sa zadovoljstvom smo razgovarale o nama bliskim pitanjima litavske mitologije u svezi sa slavenskom (što sam kao građu tada predavala na Pedagoškom sveučilištu u Vilniusu). Nekako slučajno “pojavi se” JELEN; donijela sam Aldoni knjige iz hrvatske, srpske, ukrajinske mitologije (među njima i *Srpski mitološki rečnik* Š. Kulišića, P. Ž. Petrovića i N. Pantelića, /izd. iz 1970. g./, što mi ga je 1978. u Kijev poslao Mladen Kuzmanović)... Aldona i ja ondje smo pronašle štošta kao potvrdu njezinih pretpostavki o svezi astronomije i jelenske tematike arhaičnih kalendarskih pa i koledarskih pjesama. Skrenula sam Aldoni pozornost na činjenicu da je hrvatski naziv mjeseca *rujna* svoju semantičko-etimološku izvornost sačuvao zapravo u *litavskom jeziku*. I to nije slučajno, a motivaciju nalazimo upravo u radu A. Ragevičienė.

[Na nužnost upoznavanja hrvatske javnosti sa člankom A. Ragevičienė ponukala su me i vlastita nedavna (2001. g.) znanstvena te arhivska istraživanja u kontekstu teme

“Jakiv Golovackyj u Litvi”, koja su mi dala nove argumente u prilog višegodišnjim folklorističkim istraživanjima Aldone Ragevičienė, što ih je ona objelodanila ne samo u publikacijama nego i u referatima na međunarodnim skupovima posvećenim pitanjima paleoastronomije].

Evo što o sebi piše Aldona: *“Rođena sam 1937. godine u kraju jezérâ na istoku Litve, a 1960. g. završila sam Litavski konzervatorij (sada Litavska glazbena akademija – N.N.). Otac je jednom rekao: ‘Od glazbe kruha biti neće’. Ipak sam se uporno trudila svladati glazbenu umjetnost. Radila sam na Konzervatoriju, vodila pjevačke zborove, pisala sam scenarije za koncertne filmove i sl.*

Najznačajnijim djelom svoga života smatram utemeljenje prvoga folklornog ansambla u Litvi, 1968. g.; bio je to studentski folklorni ansambl Sveučilišta u Vilniusu – suvremeni ‘Ratiljò’. Radeći na Litavskoj televiziji, uredila sam nekoliko filmskih ‘ogleda’ o istaknutim litavskim umjetnicima, a osnovala sam još nekoliko folklornih skupina: ‘Dijūta’, ‘Ūla’, ‘Radasta’ i dr.

Od 1990 g. radila sam u Ministarstvu kulture Litve...”

Jurga Ivanauskaitė rođena je 1961. g. u Vilniusu, u uglednoj intelektualnoj obitelji: njezin je djed Kostas Korsakas bio glasoviti književni povjesničar i godinama je rukovodio Institutom za litavsku književnost Akademije znanosti Litve, a mati Ingrida Korsakaitė poznata je istraživačica umjetnosti, posebice znamenite litavske grafike.

Jurga je 1985. završila Akademiju umjetnosti u Vilniusu, iste je godine objavila svoju prvu zbirku pripovijedaka *Đurđičina godina*, 1988. izlazi joj roman *Mjesečeva djeca* – o suvremenoj litavskoj mladeži, iduće godine objavljuje novu knjigu pripovijedaka *Kako uzgojiti strah*, itd. Dosad je objavila desetak knjiga.

Piše i kazališne komade; djelo *Ne igrajte se s Mjesecom* izvedeno je na pozornici Akademskoga dramskog kazališta u Vilniusu. Svoja prozna i dramska djela Jurga često umjetnički obogaćuje vlastitim likovnim i fotografskim prilozima.

Mnogo putuje; tri je godine proučavala budizam u Himalaji – Indiji, Nepal, Tibetu, što je opisala u brojnim esejima, putopisnim knjigama, romanima... čitatelji su vrlo dobro primili njezina tri romana posvećena tibetanskoj kulturi i religiji. U pogovoru jednoj takvoj knjizi – kulturološkoj studiji-putopisu *Izgubljena Obećana zemlja* (1999.) Jurga Ivanauskaitė piše: *“Ni za trenutak me nije napuštao osjećaj da sam nekad, u početku početaka, kada svijet još nije bio konkretnije oblikovan, u toj čistoj Obećanoj zemlji bila i ja. Svi smo bili. Kasnije, kad se iz nepostojanja vinulo postojanje a Praznina poprimila nebrojane oblike, ta se čista zemlja sakrila u meni. U svakomu od nas...”*

Popularna je također svojim ogledima o filozofskim, ali i svakodnevnim temama. Vodi televizijske emisije o putovanjima.

* * *

PJESNICI

Kazys Bradūnas rođen je 1917. godine u zapadnoj Litvi, u selu Kiršaĩ Vilkavičkiske oblasti. Studirao je litvanistiku na Kaunaskom (Sveučilište Vytautasa Velikoga) i Vilniuskom sveučilištu, a 1944. g. napušta Litvu i nakon nekoliko godina boravka u Zapadnoj Europi, 1949. je emigrirao u SAD. Stanujući u Baltimoreu i Chicagu, zarađivao je

kruh radeći kao fizički radnik, a kasnije aktivno doprinosi društvenomu životu Litavaca u SAD-u; uređivao je najuglednije litavske književne časopise i izdanja (“Literatūros lankos” – “Književna polja”, “Aidai” – “Jeke” i dr.). Osebito je skrbio o izdanjima djela suvremene (posebice emigrantske) i klasične litavske književnosti, zabranjenima u sovjetskoj Litvi.

U povijesti litavske književnosti zauvijek će kao svojevrsan međaš ostati njegova pjesnička antologija objavljena 1951. g. u Los Angelesu pod naslovom *Žemė* (čitamo meko: Žjámie, što znači Zemlja – N.N.). Ondje je zastupljeno stvaralaštvo petorice sjajnih pjesnika: Juozasa Kėkštasa, Kazysa Bradūnasa, Alfonsasa Nyka-Niliūnasa, Henrikasa Nagysa i Vytautasa Mačernisa; uz primjedbu da posljednji – V. Mačernis – samo uvjetno i dakako, ideološki, napose estetski spada u ovaj krug pjesnika litavskoga izdomništva, jer je poginuo u Litvi 1944. Sukladno naslovu ove antologije, njezine autore, a ponekad i cijeli naraštaj, zovu *žėmininkai* (čitamo: *žjámininkaj*).

Pjesničke zbirke Kazysa Bradūnasa izlaze već gotovo šest desetljeća, počevši od 1943., kada je u Vilniusu objavio zbirku pjesama *Vilniuska zvona*. Valja izdvojiti barem još ove: *Tragovi u oranju* (1944.), *Tuđi kruh* (1945.), *Obredi* (1948.), *Ognjevi morena* (1958.), *Gladno putovanje* (1976.), *Postskriptumi* (1983.), *Bogojavljenka voda u Ivanjskoj noći* (1987.), a u Litvi su objavljene zbirke: *Kruh i sol* (1992.), *O zemlji i nebu* (1997.) i dr. Tri su najbitnije njegove pjesničke teme izražene u poemama: “*Susreti sa Čiurlionisom*” (1967.), “*Donelaitisov grob*” (1970.) i “*Razgovori s kraljem*” (1973.), čiji su junaci stožerne pojave litavske nacionalne kulture i povijesti.

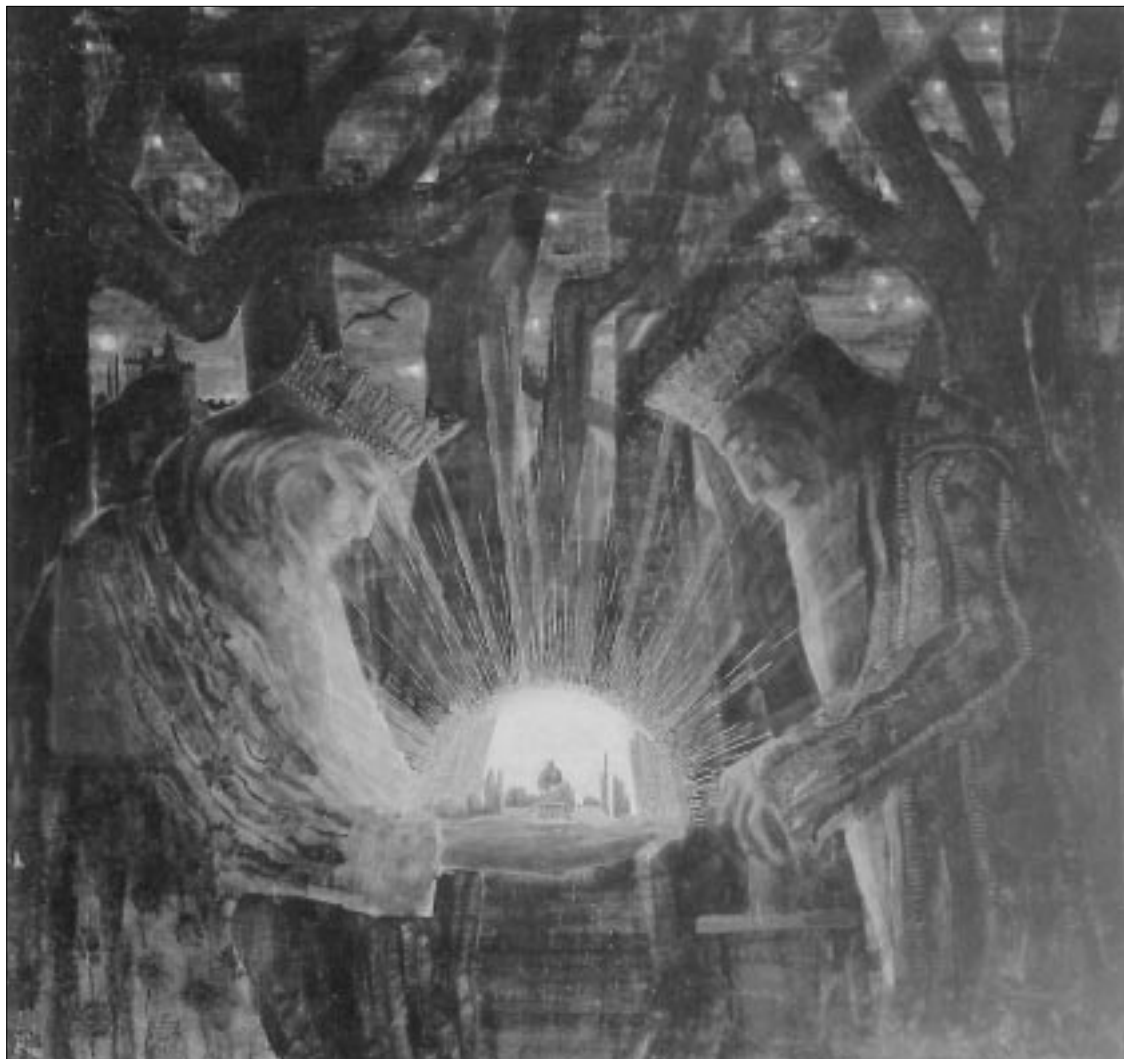
To su Mykalojus Konstantinas Čiurlionis (1875.-1911.) – stvaralačka individualnost svjetskoga glasa; glazbenik, slikar, pravi “čarobnjak”, koji je nastojao ostvariti sintezu slikarstva i drugih umjetnosti, pa je tako svoje likovne, mahom simbolističke slikarske radove (najčešće cikluse) naslovio imenima glazbenih oblika: *sonatama*, *fugama* i sl. Njegovi inicijali *MKČ* mogli bi biti neka vrsta zastave-budnice, s početka XX. stoljeća, promicanja nacionalne litavske umjetničke svijesti na osnovi narodnih ali ne i “provincijalnih” tendencija, baš naprotiv. Inicijale *MKČ* vidimo i na valovima *Fínala* iz njegove *Sonate mora*. Svojim kozmičkim pjesničko-glazbenim vizijama M. K. Čiurlionis postavio je iznimno visoka i profesionalna, kozmički uperena mjerila općoj usmjerenosti i razvitku litavske nacionalne kulture u XX. stoljeću, i to ne samo u umjetnosti. Njegovo je sveukupno djelo nadživjelo svaki pritisak i represiju.

Uzged spomenimo da su u ukrajinskom pjesništvu, slikarstvu i avangardističkom kazalištu Lesja Kurbasa (postao je žrtvom represije 1937. g.) zapravo uz ime M. K. Čiurlionisa najčešće vezani i litavski motivi te istovjetne umjetničke reminiscencije...

U poemi “*Donelaitisov grob*” K. Bradūnas ističe pjesnički i društveni profil Kristijonasa Donelaitisa (1714.-1780.) – začetnika litavske književnosti, protestantskoga pastora, koji

M. K. Čiurlionis

Mykalojus Konstantinas Čiurlionis: *Bajka* (Märchen), 1909.

je pisao basne, autor je glasovite poeme u duhu prosvetiteljsko-didaktičke demokratske ideologije, iz pučkoga života, naslovljene “*Godišnja doba*”, a tiskane tek početkom XIX. st.

Najzad, “*Razgovori s kraljem*” jest pjesnički “osvrt” na Velikoga kneza Litve Gediminasa (1275.-1341.), u europskoj povijesnoj znanosti poznata i pod imenom Gedimin, Gedemin, rodonačelnika litavske i poljske dinastije Gediminovića (litavski – *Gedimainaičiai*). Uz Gediminasovo ime vezane su krasne legende o osnutku Vilniusa, iako je on zapravo samo prenio prijestolnicu Litve iz Trakaja u Vilnius.

K. Bradūnas je pjesnik-tradicionalist, ne samo u pogledu versifikacijskih sklonosti (mada u svojim poemama koristi i postupke kolažiranja, uvodeći u njih i arhivsko, dokumentarno gradivo, epistolarij povijesnih junaka i sl.).

Pored više drugih državnih i društvenih odličja, K. Bradūnas je dobitnik ovogodišnje nagrade Saveza pisaca Litve na velikoj književnoj priredbi međunarodna značaja *Pjesničko proljeće* (Poezijos pavasaris; postoji od 1965.).

Prije nekoliko godina jedan je moj student, Andrius Lukša, napisao diplomski rad o mitološkim predodžbama u pjesničtvu Kazysa Bradūnasa. Zamislite moje potpuno iznenađenje, kada mi je sâm Pjesnik, tko zna od koga saznajući vijest o tome studentskom radu, jedne lijepe večeri osobno telefonirao, pozvao studenta i mene sebi u posjet (od 1995. godine ponovno stanuje u svome omiljenome Vilniusu)! Za studenta i mene taj je posjet bio poput izleta u jedan čaroban svijet. Uvijek osjećam ušhit prema eleganciji, iskrenosti ponašanja, temeljitosti erudicije, emotivnosti Bradūnasovoj i njegova naraštaja...

K. Bradūnas personificira i simbolizira dramatičnu sudbinu ne samo svojih suvremenika-književnika: od stotinjak litavskih književnika u poslijeratnome Vilniusu ostalo ih je samo desetak. Ostali su nestali u Sibiru, poginuli u vatri Drugoga svjetskoga rata, ili napustili svoju premilu Litvu. Osjećaj posvemašnje hajke na čitav jedan narod vrsno je izrazio upravo Bradūnas:

Kamo ćeš skloniti

Sunce, zemlju i vodu?

Spalit će ih, zakopati, utopiti...

Vytautas P. Bložė rođen je 1930. godine u Baisogali, u Radviličiskom kraju. Roditelji su mu postali žrtvama poslijeratnih staljinističkih represija, a otac je i umro u progonstvu, u Sibiru. Zato ni V. P. Bložė nije mogao završiti studije rusistike na Vilniuskom pedagoškom institutu. Od 1951. radio je kao urednik u Izdavačkoj kući litavske književnosti, mnogo i vrsno je prevodio svjetske pjesničke klasike (pjesme, poeme, drame): M. J. Ljermontova, A. S. Puškina, H. Heinea, R. M. Rilkea i dr. Prva mu je knjiga pjesama *Sedam kosaca trave* objavljena 1961 g., a na stvaralačku orijentaciju autorovu, između ostaloga, utjecao je i njegov rad na litavskome prijevodu i izdanje (1957.) poeme-drame glasovite ukrajinske pjesnikinje Lesje Ukrajinke, *Šumska pjesma* (1912.), izrazito oslonjene na modernističko-lirsku parafrazu ukrajinske mitologije s početka XX. stoljeća. I sam V. P. Bložė priznaje da ga je Lesja Ukrajinica naprosto opčarala melodičnošću i živošću dramsko-lirskoga teksta u skladu s odgovarajućom idejno-psihološkom motivacijom karaktera i radnje mitoloških i stvarnih likova. V. P. Bložė priznat je majstor pjesničkog kolaža, ritmičke improvizacije...

Aktualizaciju folklorističkih, na prvi pogled čak i paradoksalnih predodžbi, a s obzirom na prevoditeljsko iskustvo Bložėovo, prihvatili su i drugi istaknuti litavski pjesnici – S. Geda, M. Martinaitis (primjerice, Martinaitisov čudljivo-hiroviti lik *Kukutisa* ima nedvojbenih sličnosti s Krležinim *Petricom Kerempuhom*, kao i Bložėov povijesno-pjesnički lik getmanskog sluga iz XVII. st., *Mikasa Kedajničkisa*, u poemi-romanu iz 1986. godine *Pisma Mikasa Kedajničkisa sebi samome i drugi nepoznati rukopisi, nađeni na tavanu jedne stare kuće*) i dr. Štoviše, pojava avangardističke parafraze litavske mitologije, pozornost posvećena pučkome poimanju svijeta i prirode u litavskome pjesništvu 70-ih godina odmah bijaše tako originalna i snažna da je obilježena nazivom *“folklorinis srautas” – “folklorini potok”*, a temu je u knjizi *Narodno stvaralaštvo u suvremenom litavskom pjesništvu (Tautosaka dabartinėje lietuvių poezijoje)*, Vilnius 1983.) stručno proučio Saulius Žukas. Dakle, imalo bi smisla i cjelovitije proučavanje po sebi samostalnih *tipoloških podudarnosti* razvitka hrvatske i litavske poezije, primjerice, tijekom druge polovine XX. stoljeća.

Još jedna tema – *praznine*. I ovdje se prostorno i vremenski vraćam u Pulu, 6. rujna 1994. godine, i to predavanju profesora Zagrebačkog sveučilišta Krešimira Bagića u okviru skupa *Zagrebačke slavističke ljetne škole*, gdje je on u predavanju “Suvremeno hrvatsko pjesništvo” istaknuo zapravo *motiv praznine*. A nedavno mi je u ruke dospjela najnovija zbirka pjesama V. P. Bložea, objavljena u Klaipėdi 2001. godine, pa čitam naslov: *Tuštumā* – tj. *Praznina*, iz koje izdvajam dvije pjesnikove mitopoe; jedna se od njih tako i zove – “Praznina” – a mogla bi poslužiti kao ilustracija postavki da *motiv praznine* nije prazan ni u litavskom pjesništvu, nego je ispunjen pravom i prirodnom simbiozom litavskoga poganskog mentaliteta i istočnjačke filozofije. Dakle, nije pjesnik slučajno u izdvojenoj strofi na korici svoje knjige istaknuo:

*tuštuma, vėjas tvirtina, yra matheria (nuo žodžio
mather, t.y. moteris, motina) ji yra Prakṛti arba (mūsiškai)
prakartėlė, jai priimant į save Purušą ji yra
gyvybė, gimimas, reinkarnacija, vėjo pūstelėjimas –*

evo prijevoda Mirjane Bračko, uz moj komentar:

*praznina, tvrdi vjetar, je matheria (od riječi
mather, tj. žena, mati) ona je Prakṛti¹ ili (kako bismo mi rekli)
prakartėlė², dok prima u sebe Purušu³ ona je
život, rođenje, reinkarnacija, pirkanje vjetra...*

Bložeove pjesme birala sam na prvi pogled spontano. I što sam više nastojala oduprijeti se izazovu uvrstiti opsegom solidan broj tekstova, tim me je više nosio neki viši imperativ da zapravo oni živo doprinesu potpunijoj duhovnoj slici *mitološke i suvremene Litve*, cjelovitu osmišljaju njezine povijesne sudbine na razmeđu između sitoga Zapada i pohlepna Istoka.

Pjesnik, književni analitičar i kulturolog Eugenijus Ališanka rođen je 1960. godine u Barnaulu, u Sibiru. Godine 1962. vratio se s roditeljima u Litvu, a 1983. završio je Matematički fakultet Vilniuskog sveučilišta. Radio je na Sveučilištu, u Litavskom povijesnom zavodu, Institutu kulture i umjetnosti Litve, a od 1994. je dopredsjednik Saveza pisaca Litve. Prva mu je zbirka pjesama *Ravnodnevica* objavljena 1991. godine, druga – *Božja kost* – 1999. Tiskani su njegovi prijevodi poljskih, slovenskih i američkih pjesnika. Sastavljač je i urednik kulturološkog almanaha “Gradski stanovnici” (1991., 1995., 1999.); u jednomu od njih, 1991. godine, objavljen je Ališankin članak “Metamorfoze mita”, koji se mahom tiče poema Vytautas Bložea. Ovaj tekst doživio je novu interpretaciju – poglavlje “U potrazi za mitsko-poetskom strukturom” – u zamjetnoj knjizi eseja E. Ališanke *Čovjek koji predočuje* (1998.).

¹ Prakṛti (sanskrit) – u indijskoj religiji znači osnovnu materijalnu supstanciju; u mitološkim sustavima poistovjećivana s voljom Tvorca. Suprotnost Puruši.

² Prakartėlė (litav. jez.) – Božične jaslice, likovni ili plastični prikaz Kristova rođenja.

³ Puruša (sanskrit) – duhovna, ali inertna zasada i supstancija svemira; samo je iz veze Puruše i Prakṛti moguća raznolikost i evolucija svijeta.

Mislim da će studija Eugenijusa Ališanke biti bita korisna i zanimljiva mnogima, a ne samo stručnjacima.

Vladas Braziūnas rođen je 1952. g. na sjeveru Litve u gradu Pasvalys. Na Vilniuskom sveučilištu je od 1962. do 1972. studirao novinarstvo i litvanistiku, a 1997. diplomirao je litavski jezik i književnost. Radio je na Sveučilištu, u uredništvima litavskih novina i časopisa, najduže pak, 15 godina, u glavnome književno-umjetničkom vjesniku – tjedniku “Lirertūra ir menas” (Književnost i umjetnost), kojem je stanovito vrijeme bio i glavnim urednikom. Od 1996. slobodni je književnik.

Dosad je objavio devet pjesničkih knjiga, među inima: *Munja puzi* (1983.), *Paukov stup* (1986.)... pa niz drugih, sve do posljednje – *lémeilémeilémeilé* (2002.), čiji bi naslov možda bilo moguće prevesti kao *avljibavljibavljubav*.

Puno, plodno i vrlo nadareno prevodi ukrajinsko, poljsko, rusko, bjelorusko, letonsko, francusko... pjesništvo (sudjeluje u zajedničkim edicijama, almanasima, također u zasebnim izdanjima pojedinih pjesnika), ima izniman jezični dar i sluh za igru zvukova i riječi. Objavio je i litavske prijevode pjesama D. Tadijanovića, L. Paljetka, Ž. Sabola, J. Severa, A. Stamaća, A. Šoljana, A. Vuletića, B. Čegeca, i drugih hrvatskih pjesnika. Nedvojbeno bi mogla uslijedi jedna *antologija hrvatskoga pjesništva* na litavskom jeziku... (Prigoda je reći kako smo već počeli rad na *Antologiji ukrajinskoga pjesništva* – ranije zabranjena u Ukrajini). U Braziūnasovu pjesništvu ima i hrvatskih motiva.

Na prijedlog da sudjeluje u pripremi litavske tematike za časopis “Nova Istra”, Vladas Braziūnas upita me:

– *A Što je to “Nova Istra”?* Ja sam odrastao pored rječice Istras, a takav – izrazito baltički hidronim – fiksiran je nedaleko od Moskve, također i na više drugih mjesta; očigledna je etimologija korijena iz *(i)s(t)rūti*... Drevni naziv Dunava bio je *Istros*”...

[Dodajmo:

litavski prefiks *i* – (* *in-*) znači kretanje unutar nečega ili u nekom pravcu;

litav.: *srautas, srauja* (usp.: hrv. *struja*, rus. *струя*, ukr. *струмок*),

litav.: *srūti, sroventi* (usp.: hrv. *strujati*, ukr. *струмениму* – teći, kretati u nekom pravcu) (litavski također može biti s umetkom – *t* – : *strautas, strauja*...) i sl.]

Zato naziv **ISTRA** ima veze sa zemljopisnim nazivljem šireg europskog areala, također i baltičkoga. Nakon Drugoga svjetskog rata, u suvremenoj Kalinjingradskoj oblasti grad koji je nazvan *Černiachovsk* imao je ranije davni baltički toponim **ISRUTIS**... To nekoć bijahu zemlje davnih Prusa i Litvanaca, asimiliranih njemačkom invazijom tijekom XIII.-XVII. st.

Upravo kada sam sređivala posljednje bilješke za “Novu Istru”, čestitali smo Vladasu Braziūnasu: dana 5. srpnja 2002. dobio je nagradu u Uredu predsjednika Litavske Republike, kao sudionik pjesničkoga natječaja administracije Predsjednika Litve Valdasu Adamkusa, a prigodom 750. obljetnice Litavske države i krunidbe prvoga litavskoga kralja Mindaugasa.

Nagrađena je poema Vladasa Braziūnasa “Kariljon za tisućljeće i jednu zoru”, koja kao da bilježi predodžbe o povijesti Litve kroz sudbine njezinih velikaša, pjesnika, običnih (neobičnih) prosvjetitelja u najmračnijim vremenima... A uvertira i finale ove poeme jest početak pjesme samoga Braziūnasa, posvećene Aldoni Ragevičienė, – “Kad su još bijele košute s neba dolijetale”. Kako vidimo, parafraza je to naslova članka iz ovoga našega izbora – “Kad su još bijeli jeleni s neba dolijetali”:

*baltos raguotos elnės
švelnios, šiauriskai šaltos
šaltos, šiauriskai švelnios
švilpia per sutemas baltas*

*bijele rogate košute
nježne, sjeverno hladne
hladne, sjeverno nježne
zvižde kroz pomrčine bijele*

* * *

Red je na proznoga pisca **Broniusa Radzevičiusa** (1940.-1980.). Ni o njemu ne mogu pisati akademski hladno, nepristrano. Predlažem fotografiju Arnoldasa Barysasa – zapravo, pisac mi je upravo takav ostao u sjećanju i mislim da se tu najbolje otkriva složenost njegova života i stvaralaštva. Bronius Radzevičius rođen je, dakle, 1940. godine u Radviliškisu, a umro 1980. g. (počinivši samoubojstvo) u Vilniusu. Sahranjen je u selu Vyžuōnos (Utenska oblast) pored svoga prijatelja iz školskih dana **Antanasa Masiōnisa** (1941.-1974.), jednako tako vrlo nadarena pjesnika i književnoga kritičara, koji je također tragično okončao život, i na moju osobnu žalost.

Kažem – na osobnu žalost – jer je A. Masiōnis bio moj pr(a)vi učitelj i mentor litvanistike u najboljem smislu riječi, odmah po mome dolasku u Litvu na studije u ožujku 1969. godine. Uveo me u svijet litavske kulture, i to tako snažno da i danas osjećam zračenje njegova umjetničkog oduševljenja, dubinskoga razumijevanja ne samo književnosti ili umjetnosti nego i cjelovita shvaćanja litavske kulture u svjetskome kontekstu; usuprot mnogim u sovjetsko doba zanijekanim gledištima, njegovi su pogledi bili iznimno dalekovidni. Valja reći da su znanstvene studije A. Masiōnisa: “Raskrižja pjesništva i umjetnosti” (1969.) i “Pjesništvo i mitologija” (posthumno, 1976.) do danas prvi, ako ne i jedini, svakako jedinstveni tekstovi ove vrste u litavskoj kulturologiji.

Osobno me s Broniusom Radzevičiusom godine 1970. upoznao Antanas Masiōnis. U njihovu prijateljstvu vidim dublji smisao, jer su obojica imali zajedničke, općeduhovne i psihološke osobine – tankočutnost, osjetljivost, čak krhkost, pa su obojica postali žrtvama društvene brutalnosti svoga doba.

Radzevičius je započeo studij matematike, a 1968. g. završio je litvanistiku Vilniuskog sveučilišta, učiteljevao je i radio u uredništvima litavskih časopisa, novina... Danas mu znanstvenici priznaju prvenstvo među litavskim proznim piscima, posebice rafiniranost i psihologizam u promatranju duhovnih stanja poremećene poslijeratne litavske generacije; Radzevičiusa svrstavaju među najistaknutije litavske prozne pisce XX. stoljeća. Slikovitost jezika, sklad tradicionalna i modernističkog oblikovanja, čak destrukcija – to su nedvojbeni stilsko-izražajni stožeri stvaralaštva B. Radzevičiusa.

Vrhunac je njegove proze nedovršeni roman *Putovi prije svanućav* (1. sv. – 1979.; posthumno izd. 1. i 2. sv. godine 1985. pripremio je Juozas Aputis).

Pripovijetku “Oče”, – reći će...”, iz njegove prve zbirke *Glasovi iz tišine* (1970.) svojedobno sam (1971.) prevela na ukrajinski i objavila u ukrajinskom književnom tjedniku “Літературна Україна”. Bilo mi je drago što su kasnije čitatelji i kritičari (Petras Bražėnas) skrenuli pozornost na dominantni *motiv tišine* u proznim tekstovima Broniusa Radzevičiusa, tako izrazit već u ranome njegovu stvaralaštvu.

“Beskrajna jasnoća dana” objavljena je u zbirci pripovijedaka *Prema oblacima* (1984.). Čini mi se da je B. Radzevičius znao izraziti posebne tajne i specifičnosti nacionalne litavske psihologije.

Eugenijus Ignatavičius jedan je od predstavnika glasovita naraštaja litavskih novelista šezdesetih i sedamdesetih godina prošloga stoljeća, kojem krugu pripadaju Jonas Mikelinškas, Juozas Aputis, Leonidas Jacinevičius, Romualdas Lankauskas, Rimantas Šavelis, Raimondas Kašauskas...

Također i Romualdas Granauskas. Hrvatskim čitateljima već je poznat hrvatski prijevod Mirjane Bračko njegove pripovijesti “Žrtvovanje bika” (“Forum”, br. 4-6, Zagreb 2001.). Tek napominjem kako sam mnoge od netom spomenutih autora prevodila na ukrajinski jezik i objavila u časopisnim, antologijskim i zasebnim izdanjima u Ukrajini, te da su ti radovi izazvali zanimanje. Mislim da ni za Hrvate nije kasno nadoknaditi prazninu kada je posrijedi obaviještenost o suvremenoj litavskoj književnosti ili pak o litavskoj književnosti uopće. Vjerujem da i ovo predstavljanje na stranicama pulskoga časopisa tomu može pridonijeti.

Eugenijus Ignatavičius rođen je 1935. godine na zapadu Litve, u selu Užraguviaĩ, u Raseiniaisskoj oblasti. Fakultet za kazalište Vilniuskoga konzervatorija (danas je to Litavska glazbena akademija) završio je 1960. Radio je kao glumac i redatelj na Litavskoj televiziji, studirao je dramaturgiju na Moskovskom književnom institutu M. Gorkoga, radio u Kaunaskom dramskom kazalištu, vodio kazališni odsjek u Ministarstvu kulture Litve. Seoska je tematika ekspresivno-lirski i jezično sugestivno izražena u njegovoj prozi (počevši od prve zbirke novela iz 1966. g. *Nedjeljna livada*, također i nadalje – 1971. u *Tišini kosidbe*, 1976. u *Srebrnom razvodu*, 1976. i dr.). Kritičari posebice ističu psihološku i kompozicijsku vrijednost proze u Ignatavičiusovim knjigama *Vječna svjetlost obitelji* (1983.) i *U autobusu krizantema* (1988.), s tematikom iz poslijeratnoga litavskog sela.

E. Ignatavičius poznati je dramatičar, komediograf, filmski scenarist, a navlastito se istakao postavljanjem dramskoga djela o M. K. Čiurlionisu – *Hodočasnik mašte* (1975.).

Brojne su bile deportacije stanovništva iz Litve pred Drugi svjetski rat – 14. lipnja 1941. godine (odvedeno u Sibir oko 19 tisuća ljudi), ali i neposredno poslije rata (deportirano oko 130 tisuća stanovnika). Tek nakon ponovna stjecanja litavske nezavisnosti, ti su “bezimeni” i njihove sudbine u djelu E. Ignatavičiusa našli vrsnoga kroničara, posebice u knjizi uspomena sibirskih prognanika *Križ na Sjeveru* (1992.), koju je on uredio, napisao joj predgovor i pridodao osobna sjećanja.

Predlažemo ulomak *Sloboda kuca na prozor* iz Ignatavičiusova romana *Marsov uštap* (2000.), koji ide u red autobiografskih: tu su prikazani dramatični događaji uzništva petnaestogodišnjeg mladića koji se usprotivio sovjetskome “kagebeovskom” nasilju. I mimo povijesno-psihološke autentičnosti poraća u Litvi, u ovome dijelu romana došlo je do uvjerljiva izražaja arhetipsko shvaćanje poetičnosti ljudskoga bivstvovnja, čežnja za slobodom – tako izvrsno očitovana u autorskom glumačkom recitiranju prigodom predstavljanja toga romana u Klubu litavskih pisaca početkom 2001. godine.

Vytautė Žilinskaitė rođena je 1930 g. u Kaunasu. Novinarstvo je na Sveučilištu u Vilniusu diplomirala 1955. godine. Pokazala je svestranu nadarenost u: pjesništvu, publicistici, kao autorica filmskih scenarija, kazališnih komada s elementima pjevanja i bufonade (također i za djecu, za kazalište lutaka), prozних djela i sl. Ipak, dva su žanra po kojima se V. Žilinskaitė može smatrati živim klasikom: humor i proza za djecu (posebice književne bajke). Objavila je nekoliko desetaka knjiga.

Spomenimo samo neke zbirke satira i homoreski: *Ne na prvi pogled* (1962.), *Anđeo nad gradom* (1967.), *Institut romantike* (1968.), *Humoreske* (1971.), *Paradoksi* (1973.), *Satire* (1978.), *Slika* (1981.), *Kikot* (1983.), *Praseća gozba* (1996.), *Što se dogodilo* (2000.) i dr.

Dominantne stilske osobine njezine proze jesu intelektualizam, duhovitost, virtuosno vladanje riječju. Čuveni litavski književnik Kazys Saja jednom je uskliknuo: “*Dičim se da imamo Žilinskaitė!*”.

U ovaj izbor uvrstili smo humoreske uvjetno mitološke tematike, vrlo suvremene, i to ne samo za litavske postsovjetske prilike...